

Ս. ԷՋՄԻԱՆՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ:

Եթէ մարդ կամենայ դիտել, մեր վանքում շատ հետաքրքրական բաներ կրտսանի, որոնք կատարուած են մեր աշտի առաջ, բայց ի հարկէ ամեն բանի մասին գրել չի կարելի...

Անցեալ անգամ ընթերցարանի մասին էլինք գրել, հարկաւոր ենք համարում աւելացնել և այն, որ մինչև այժմ խորհի սրբազանք իւր ստացած բոլոր ուսում լիթերը ուղարկուած էր ընթերցարան և լայն էր տարիս օգտուելու նրանց: Սրբազանի այդ վարձուքը պէտք էր օրինակ լինէր միւսներին: Ընթերցարան լաւատիրներին, բայց սրանք աւելի նպատակաւորմար են համարուած առհնդ առանց լայնութեան տուն տանել լիթերը ու ամսագրերը, քան լիթ իրենց սեպհակարան տալ:

Բայց նոյն այդ սրբազանի միւս վարձուքը մենք ոչ մէկին խորհուրդ չենք տալ օրինակ առնելու: Ինչպէս յայտնի է, սրբազանք պատրաստուած է լիթերը ս. Էջմիածինը, և որովհետև ընթերցարանի հսկողութիւնը նրան էր յանձնուած, զերպառնալ սրբ. հայրը միկնելուց առաջ յանկարծ վճռուած է վերջ դնել ընթերցարանի գոյութեան:

Վանք եկող գնացողները լիթը խնայ մեծ է. բայց ոչ որ այնքան ապրումով չեկաւ, ինչպէս վերջին օրերս «պատգամաւորները», կամ լաւ է ասած՝ «գանգաւորները»: Գիտէ՞ք սրանք ուրքեր են և ինչու են եկել, Սրանք Սրեանի ամենապաշտուաւորը՝ քաղաքացիներն են լիթով 10-ը: Սրանք եկել էին գանգաւորներու մի անձի դէմ և «գանգաւոր» էին (այն, սահմանուած), որ նա հետաքրքիր իւր պաշտօնից և նրա վրայ այնպիսի մեղադրանքներ էին բարձրում, որոնցից նա այնքան սուրբ է, որքան իրենք՝ մեղադրանք բարձրողները դեռ չընտելուած ժամանակն էլ չեն եղել: Ապագան մեզ ցոյց կըտայ, լիթ ինչպէս է վերաբերուել Վեհ. Հայրապետի դէպի այդ «պատգամաւորները», Հետաքրքրական է և նրանց սպառնալիքը: Նրանք, ասում են,

բռնած Անգլիայում և Միացեալ-Նահանգներում, իմացած եղէք, որ ըսկոտացու ձեռնով է եղած: Ապա մի գրող ցոյց տուէք մեր Առաջիկային, մեր Ձոն Բրքոնի նման իսկ լիթ մեր լիզուէ տարրեր է անգլիկներէնց այս հիմա կրտսանէք:

Ս. նա անգլիկ ասաց մի կտոր չտուրանգեղէնից, որից են մի երկու քառ միայն հասկացար: Յետոյ սկսեցին խօսել իրար հետ իրենց մայրենի լեզուով: Ինչ համար այն բոլորովին անհասկանալի էր:

Շոտլանդիայ գնալ և շոտլանդական երգ չսել բնիկները բերել, կորուստ է նշանակում: Խնդրեց ռեզիդենտները, որոնց հետ արդէն բարեկամ էինք դարձել, որ մի քանի ազգային երգեր երգեն: Սկսեցին, սակայն չարդարեւ, մենք բարձր սկսեց, միւսը ցած և «տարբեր» գրել չիկաւ: Մեր բողոքից հետեւի կառաւանդակում գտնուած էր մի երկտասուրդ լաւ ձայնով: Մեղանից մենք գրելու դուրս հանեց պատուհանից և ձայն տուեց այն երկտասուրդին, ասելով, որ «Արարատ» ստրից մի պարոն կայ այստեղ և ուղում է սկոտական ժողովրդական երգեր լսել: Երբեք մենք, որ չնորձ անէք տեղափոխուելու, մեր կարգը: Խնդրեց ընդունեց և մենք լաւ ժամանակ տանք լինք:

Շոտլանդական մուգիլը յայտնի է իւր մեղամաղձոտ և սրտազրու քնքու լիթերով: Նա միանշան է սովորաբար և արեւելուն աւելի ընտանի, քան եւրոպական ուրիշ լիթական երգերը: Սկոտացիները խնայ երաժշտակը

սպառնացել են, լիթ իրենց չըսելու անձը Սրեանից հետեւի իրենք կրտսանուին հայոց եկեղեցուց: Մեզ միայն մնում է զարմանալ, լիթ ինչպէս կարող են այդքան կուրախ մարդիկ, և ինչ աստիճանի կարող է հասնել մարդու լըրութիւնը: Բայց, պարոններ, եթէ դուք ուղում էք հետեւի եկեղեցուց, — հետագայ, եկեղեցուն պէտք չեն այնպիսի անձեր, որոնք լիթ լի սրտով պատրաստ են ամեն ինչի հաւատարմութիւն լինելու: Այդպիսի մարդիկ ոչ միայն օգտակար չեն, այլ և խնայ վնասակար են: Նրանք պաշտակեցու են ուրիշներին և պէտք է վրձնուեն բարեկարգուած հասարակութիւնը:

Ս. Էջմ.

Ս. Էջմիածին, 28 հոկտ.

ԲՈՂՈՒՄԱՆ ՆԻ ԿԱՐՈՒԿ ԼԱՅՆԵՐԻ ԿԱՐՍՈՒՄ:

Մինչև այժմ մենք հայ լուսաւորչականներս այն կարծիքին էինք, լիթ մենք լիթ վարուենք, ներողամտութեամբ վերաբերուենք դէպի մեզանց անգրագիտ մեր հոգաւորները, բողոքականներն ու կաթոլիկները, նրանք զղջալով հնազանդ կրօնական իրենց մայրենի եկեղեցու գրկով: Սակայն մենք միայն խաբուել ենք և այժմ էլ խաբուել ենք: Փորձով տեսել և տեսնում ենք, որ կաթոլիկ կամ բողոքական հայը ոչ լիթ դուռնում է իւր պապիկի սուրբ արեւով պաշտպանած ու մեզ աւանդած եկեղեցու գրկով, այլ մենք իրարմիտում աշխատանք իրենց նիւ: որպիսի իւր նահատակ եկեղեցուն հաւատարմութեամբ հայ հոգաւոր...

Սրբ. որ լուսաւորչական մարդը հրապարակով յայտնում է իւր կարծիքը, լիթ այն հայը, որը հետեւում է իւր եկեղեցուց, կրօնաւորի է լինում, լիթ կուգ թրիստոնեայ էլ մնայ նա, այդպիսի հայը չի կարող իսկական, ճշմարիտ հայ համարուել և իւր ազգի շահերին ծառայել: մեր բողոքական և կաթոլիկ հայերը սկսում են բողոքել, վայնասուն անել այդպէս ասողի դէմ: — Միլիթ ճշմարիտ հայ լինելու հա-

մար հարկաւոր է և պահանջում է անպատճառ հայազաւան լինել: հայոց եկեղեցու զաւակ լինել — հարցնում են զարացած մեզանից բաժանուած հայ եղբայրները:

— Այո, կաթոլիկ և բողոքական եղբայրք, — պատասխանում ենք միմեք, — հայ մնալու և լինելու համար ոչ ոք անպատճառ չէ պիտի եկեղեցուն: Մինչև անգամ միլիթ ընդունենք, որ այդպէս չէ: Բայց ընդհանուր հայութեան վերաբերելով ոչ մի գործին էք մասնակցել, ոչ մի գաղափարին էք ծառայել: — Ոչ մի, այո, ոչ մի: Շատ վատտերից մի երկուսը, որոնցից երկուսը է ձեր հայ չլինելը:

Մեր խնդիրը Մոսկու խորհրդակցութեան համար ստորագրութիւն բացուեց: Կարող է, սակայն ձեռքանց շատերը, բայց այն, որ ոչ ոք բաժանուող չգործեց, համարձակուեցին զեռ պատասխանել «բան չունի», անոր մէջ ինչ կայ, որ, հեքիաթներու մի ժողովում է... մենք ունենք մեր հայր Չամչեանի պատմութիւնը...

Մեր անմահ խաչատուր Արղիշեանի յիշատակին մահաբաժան կանգնեցնելու համար ստորագրութիւն բաց արինք: Ս. Էջմ. հայազաւանը, մոռացութեան տալով մօտիկ անցեալը, կրկին դիմում է ձեռք, բայց դուք անմիայն կիրպնով մերժում էք ձեր կապիկները այդ սուրբ գործի համար և ու:

Բայց մենք ինչու ենք դէպքերը առաջ բերելք, քանի որ նորագոյն, դեռ լիթով դէպքերից կարող ենք մի քանի օրինակներ բերել, ընթերցողից ցոյց տալու համար, լիթ որքան նրանք սրտով և հոգով հետաքրքու են մեզանց, և ամենայն իրաւամբ կարող ենք հայ չանուանել:

Թերթագ-Հայաստանից մեր երկրը գաղթած սովատանք հայերի օգտին աստիղ ստորագրութիւն բաց արինք: ամեն հայ, հարուստ լիթ աղքատ, նոյն իսկ աղաղակաւ ենք, իրենց կարողացածի չափ մի բան նուիրեցին սովատանքներին մահաց զաւաթու և համար: Բայց դուք, ամենաչնչին հացաւոր լիթ մեր (եթէ չեմ սխալոււմ, 4-ն կամ հոգի միայն մի քանի ռուբլի նուիրեցին ընտրուած ծերերի կամ երէցների ձեռքին: Նիւրկայում 20 միլիոն երեցականներ կան ամբողջ աշխարհում, որոնցից վեցուկէս միլիոնը Շոտլանդիայում է:

Սրեցական եկեղեցու հիմնադիր Ս. Բողոքական Յովհաննէս Կաթիկէն է, իսկ Շոտլանդիայում Յովհաննէս Նոթը — John Knox: Նա ծնունդ առաւ որպէս բողոք Հոլովի եկեղեցական և քաղաքական բուռնակալութեան դէմ, իսկ երբեք Շոտլանդիայում արժարժեց և հիմնովին հաստատուեց որպէս բողոք եկեղեցու հիմնական հոգաւորական բաժնութեան դէմ: Շատ արեւել է լիթ: Իրենց երեցական հաւատի համար, և նրա պատմութեան էջերը զարգարուած են հազարաւոր նահատակների անուններով: Անգլիայի Նիւսթրէթ լիթուհու օրով ու՛ր որ երեցական դաւանութեան էք հետեւում, պատժուած էք ցամաք բանտարկութեամբ: Բայց հակառակ հայաձայնների, ժամանակ եղաւ, որ նա նոյն իսկ դուրս քշեց անգլիկանութիւնը բուն Անգլիայից և տեղի պետական կրօնը դարձաւ, լիթ մի առաժամանակ միայն:

Սրեցական հաւատամբ բացատրուած է, այսպէս կոչուած, Ուստմենտերան վարդապետութեան մէջ, կազմուած 1643-ին: Այս դաւանութեամբ Սուրբ Գրքը բարձրագոյն հեղինակութիւն է եկեղեցու մէջ, ընդդէմ աւանդութեան և եկեղեցու լիթութեան, որ նրա միջոցով մեր եկեղեցին այնքան բացառիկ նշանակութիւն չի տուել Ս. Գրքին, որպէս երեցական: Նա ընդունում է բառա-

րեցին յօգուտ սովետները...), բողոքական անտարբեր գտնուեցաք դէպի ազգային այդ սուրբ գործը...

Ամերիկայից Կարս վերադարձած մի զարազակից հայ բողոքական երկտասուրդ մօտ օրերս գնալով իրենց գրեզը Վարդապետ, սկսում է տխուր գործերով նկարագրել Ամերիկայի բողոքական միսիոնարները՝ այդ ձեռքովներին կեանքից այնպիսի դէպքեր, որոնք սարսափ են գցում մեր հայ բողոքականներին վրայ: Նրանք, որովհետև աչքով չեն տեսել, չեն հաւատում, որ այդ հայերը իրենց կարող են լինել կեղծ, խաբեայ, խաբալ մարդիկ...

Յիշեալ երկտասուրդը նկարագրելով գաղթական հայերի գրութիւնը, առաջարկում է ստորագրութիւն բանալ յօգուտ սովետայն հայաստանից: մի ըստով մեծ իրարանցում է գրեցում այդ առաջարկութիւնը բողոքականների մէջ:

— Մինք նրանց տալիք չունենք...

— Մերք ինչ պարտական ենք նրանց: Լիթ հայեր հոգան այդ մասին...

— Մենք հազիւ մէկ-մէկ կարող ենք օգնել... Լիթ զարգուել, մեզ ինչ...

Նրանք լուսաւորչական են, իսկ մենք՝ անաւորական: — Զի որ ողորմութիւն տալը, այդ կերպով բարեգործութիւն տեսել ընդդէմ է Աւետարանի հոգուն, — գրում է գրողն: Իմ այստեղից, այնտեղից:

Սրեկ օր սրանց առաջ եկու մեր շնորհ հայեր (եղբայրներ) իրենց 3-4 ամսուայ աշխատանքը՝ 20 ռուբլին տանում են տեղիս բազարը՝ մի վանեցի հայ բողոքական «բողոք» մօտ, Յովհաննէս Նիւրկայան անունով և օսմանեան լիթով չմիտում: Հետեւեալ օրը, այն է երէկ, յիշեալ մէջից եղբայրներից մէկը մէկ լիթան տանելով սարքաֆ մօտ ասում է:

— Ինչ դրամ երէկուան տուածը լիթան լիթ երեցեն և ինչ լիթով փող տաս, վասն զի եղբայրս, որին պիտի տայի լիթաներն և ճամբէր հայրենիք, այս գրեւոր ծանր հիւանդացի է: Լիթով փարայ է պէտք անոր բժշկելու համար:

— Այդ կեղծ լիթ է, չեմ վերցնել, ադ ոսկէջրած տաճկական արծաթ-

դրամ է, — պատասխանում է սարքաֆը:

— Ի՛նչ կրես, եղբայր, — ասում է լիթը՝ մէջիցն զարմացած, — աղայ-մաղայ երկու ամսուայ աշխատանքս է աս լիթան, իմա՛յ դուք մըզի կըխաբես... չըս վախճայ Աստուծոյ դատաստանէն...

Վերջապէս գրեց հասնում է ոստիկանական վարչութեանը, որը արձանագրութիւն կազմելով ուղարկում է հաշտարար դատաւորին՝ սարքաֆին պատժելու համար: Արձանագրութեան մէջ ասուած է, լիթ լիթ սարքաֆը սրանով մի քանի անգամ է, որ նկատուած է այսպիսի խաղաղութեան մէջ, լիթ վէտ և ամեն անգամ երբ լիթը քաղաքական մշակները գանգաւորել են, տարադրաբար չեն կարողացել հաստատել վիճանի չունենալու պատճառով:

Ինչպէս կարող է ներողամտ լինել հայազաւան դէպի այդպիսի «Տիրոջ խօսք», տարածողը, ինչպիսին է Նիւրկայանը, որ բողոքականների մէջ յայտնի է իրեն գրագէտ և զարգացած անձնաւորութիւն և որը մեր Փրկչի Աւետարանը գրկած ամեն տեղ, լիթ երեց ժողովարանում և լիթ «բողոք» խօսակարարում է Նրա խօսքը, խօսում է մարդասիրութիւնից, եղբայրսիրութիւնից, ազգասիրութիւնից...

Աստ. Յովհաննէս:

Կարս, 23 հոկտ.

ՄԱՏԵՆԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԿՈՒՄԱՆՔՆԵՐ:

«Մի երես եկեղեցական իրաւարանութիւնից», Գաբրիէլ Առաքելեան, Բաբու, 1894. գրեց է 50 էջ:

(Գրեց) *

Պարոն պաշտպանութիւն կամ պաշտպանելով բժ. Արամեանի դէմ, հարցնում է. «Ո՛վ է ասել, որ եկեղեցին կարող է այնպիսի կանոններ սահմանել, որոնք հնաւանդ կանոնագրութիւններին հակառակ լինեն»: (Սր. 15) Հա-

*) ՏՆԱ ԵՒՈՐ-ԴԱՐ, № 184.

քան ասենք, որ կրօններին հոգաւոր կոնգրեսը գումար կաւ: մի երեցական քահանայի նախաձեռնութեամբ և ջանքերով, Գր. Ջոն Բարբուրսի:

Սրեցական եկեղեցին ունի բազմաթիւ քաժամանակներ իւր մէջ: Սյս բաժանումներին մէջ դաւանական տարբերութիւն գրեթէ չկայ: տարբերութիւնը վարչային է միայն և անշանկ: Այսպէս կան վերանորոգուած երեցականներ, կոմբերլանդ երեցականներ, «հարաւային երեցականներ» և այլն: Մի սրբամիտ գրագէտ վերջիս տուած է, լիթ Ամերիկայի «հիսթորիան» և «հարաւային երեցականութեան մէջ եղած տարբերութիւնն այն է, որ հիսթորիայի պաշտօնական ամսագիրը կապոյտ կազմ ունի, մինչդեռ հարաւային պաշտօնական ամսագիրն ունի մոխրագոյն կազմ:

Իրիկուան տասնամէկէն էր որ հասալ Սրեկին: Լիթուրից մինչև այստեղ 600 մղոնի չափ է: Պարզ աստղազարդ գրչի էր: Սրեկականութիւն վրայ ժըպտում էին նոյն աստղերն ու համատեղութիւնները, ինչ որ մենք տեսնում ենք Հայաստանի երկնքում, սակայն իրիկուած դիրքով: Հայաստանում բնեւորներն աստղի հորիզոնի մի «հաւան» միայն բարձր է, իսկ այստեղ նա գրկալիքներ, գրեթէ վրայ է, մի քիչ լիթուած դէպի Արեւմուտք:

Յ. Խաչումեան:

ամենամեծը ուղղութիւն ունեցողները
խոնարհւում են ծառն կորուստի առ-
աջ... Ֆրանսիան բնադդմամբ մեծ-
հաւատք ունէր դէպի Ալէքսանդր III-ը
Նրա անունը սաստիկ արագ ժողովը-
ղակախութիւն ստացաւ մեր մէջ, Միւ-
լթարական է գտնէ այս տեսուր օրե-
րում տեսնել կուսակցութիւնների բա-
ժանուած Ֆրանսիային՝ զգացումներով
միացած, մեր առհասարակ լծանկ է
զնայատուում Ռուսիայի և ամբողջ Եւրո-
պայի ունեցած մեծ կորուստը։

«Figaro»-ն յայտնում է դարձեալ
նոյն աւելիւթով.

«Ալէքսանդր Կայսեր մահը խիստ
տխուր տպաւորութիւն լծողեց ամբողջ
ժողովուրդի վրայ, Բացի մարդկային ա-
մենաանկեղծ ցաւակցութիւնից, Կայսերի
մահուամբ մարդոջ Եւրոպան համա-
կուեց միևնոյն անմխիթ արարկան մըտ-
քով. պատերազմները կասեցնող անդո-
ղողը կամօք, որ մարմնացած էր Ալէք-
սանդր III-ի մէջ, անհետացած է, Մեծ
Դատաւորը փոխուած է Տէր...»

—

ԱՐԻՆԵԼԵԱՆ ՆԻ ԱՐԻՆՄՏԵԱՆ, ԵԿԵ-
ՂԵՑԻՆԵՐԻ ՄԻԱՅՈՒՄԸ. — Ուղղախառ-
նիկողեցին կաթոլիկ եկեղեցու հետ
միացնելու խնդրի առիթով սերբիական
լծերլծերը հաղորդում են, որ Բոսնիայի
Շտատայէր լատին արքեպիսկոպոսը Բոս-
նիայի և Զերցեցովինայի եշխանու-
թիւններին ուղարկած է պապի՝ եկե-
ղեցիները միացնելու Նպատակով հա-
նած շըղարկականքը, խնդրելով որ
Նրանք հաճեն այդ մասին լրեցնել ու-
նեցած կարծիքը յայտնելու։

—

ՀԻԿԱՍՏԱՆ. — Սոյն ամսի 23-ին Բոմ-
բայից բաշուած մի հեռագիր հաղոր-
դում է, որ հուսիսային Հնդկաստանի
վազիրէս ցեղի զօրքերը յարձակում են
գործել հնդկական զօրքերի վրայ, ու-
րոնք ուղիկցում էին Վազիրէստանի և
Փենջաբի սահմանները որողող յանձնա-
ւորները յատկապէս կուռեց լետով վազե-
րսիները կառ են քաշուում Նշանաւոր
կորուստներ ունենալով. Նրանք կոր-
ցրած են 250 մարդ, իսկ հնդկական
զօրքից մեռած են մի անգլիացի սպայ,
երկու տեղացի սպայ և 44 զինուոր,
բացի դրանցից 4 սպայ ևս վիրաւո-
րուած են.

ԻԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՔԻՆՈՒՖԻԼԻ ԽԵՐ. — Բիկոնսֆիլդը ա-
մուսնացած չէ սերահարութեամբ, այլ
միտ է Ինդիէ Լիւիսի ունեցած անա-
գիւն հարստութեան համար, որ Բիկոն-
սֆիլդին Նիւլթականապէս միծոց տուաւ
իւր քաղաքական ձգտումներին ու
պատասխանելութեան յաղուրդ տալուն
Անգլիացի հնդկակ Վիլիամ Գրեյտրին
իւր յիշատակարաններում այդ հարցուստ
կնիւղ մասին հետեւեալ կերպով է խոս-
ում. «Եւս վերին աստիճանի զգուշե-
լի են կրն էր, լծանշամարմին, կար-
ձահասակ և կողերի, լեղզու սաստիկ
կողտ էր. չի կարելի ասել, լծէ Նա
յիմար էր, սակայն ամեն ժամանակ
իւր ամուսնու համար այստեղ այնտեղ
ոսպաստ բանիւ էր խօսում, որոնք
Բիկոնսֆիլդին կարող էին ծաղրել դարձ
նիւ հասարակութեան աչքում։ Սերնակի
մի անգամ, երբ խօսք բացուեալ Կրա
ամուսնու կաշու կարմրութեան վրայ,
— ո՛հ, վրայ բերեալ մնալով Կիզար-
լէին— դուք ամուսնուս տեսնելու էք
բարանքի մէջ, ինչպիսի հարայի
ձերմակ մորթ ունիւ Համարեա բն-
տանքի մէջ կատարուած ամեն բանի
մասին դուք գալով խօսում էր մէկին
միւսին և զրանով ձգում իւր ամուս-
նու պտուղը։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԵՆՈՐ ԴԱՐՆ-Ի

ՀԻԻՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՌԻԹԻՆԻՑ

—

ՄՈՍԿՈՒՄ, 1 Նոյեմբեր. — Երէկ
ժամը 9-ին Կրեմլի մեծ պալատի

Типографія А. И. Петрова Гол. пр. домъ Чигахова